

PALMKNIHY
knihy ve vaší dlaní

Pole orná a válečná

*Vladislav
Vančura*

OBSAH

Hlava první.....	6
Hlava druhá.....	22
Hlava třetí.....	32
Hlava čtvrtá.....	41
Hlava pátá.....	52
Hlava šestá.....	62
Hlava sedmá.....	73
Hlava osmá.....	84
Hlava devátá.....	94
Hlava desátá.....	106
Hlava jedenáctá.....	117
Hlava dvanáctá.....	127

Hlava první

Země, jež sotva pokrývá porfyr, rulu a svor v končinách střední Vltavy, nehluboká ornice a špetka jílu na západních svazích pahorkatiny nepojmenované, dno všednosti, podlaha bídy, daleko není tak nicotná, aby z ní nevzešly lesy.

Vzejdou právě tak, jako řeč, než konečně zazní hlasem, vzchází za dlouhého mlčení.

V tomto údolí hlad vládl příliš dlouho. Staré pokolení dělníků hřešilo proti sobě samému a k zetlení byly přivedeny zdar a síla. Pod ranami a šviháním nebouřila se bolest, noví příchozí stali se podruhy a nebylo jich více. Pohrbený klid byl povětřím této krajiny a vášn jediným bleskem.

Mzda dělníků, odměřená na dlaň, je malá, malý je jejich život a malé jsou příhody jejich zoufání. Byla ztracena míra ve vypravování a slovo stěží učiní pravdu velikou, když její všednost je obecná a když platí za prach a popel.

Krajina protékaná řekou, krajina s holými skalami, s políčky, jejichž plochy se úzce táhnou po svazích pahrbků, s kostelem nad vodou probodávajícím tůni obrazem kříže, krajina chudá a krásná s chocholy keřů, naříkající a patetická, na sever, na jih, východ i západ se uzavírá dálkou.

Závorou jejího chudáctví je prostor.

Svět může býti veliký, avšak někde přestává, a to místo zeměpisec označil:

„Hic sunt leones.“

A tak okrsek světa není větší než prostor stínu pod stromem poznání, kolem něhož obchází temná pověst. Toto těsné místo je svět vypravování příhod ouhrovského dvora.

Za nuzáckých zim, jež rozzuřují, za večerů, když vzešly hvězdy, v hodinách smrti, v obdobích lásky a za šílenství kořalek temný kout se pootvívá a zříté daleké cesty, označené kříži, aby děsily toho, kdo se odváží útěku. Svěťice civí mu do týla, když jde mimo stromy

sebevrahů; ještě rád se vrátí, neboť cesty byly sdělaný jen pro vůz, který praští, kolísaje nerovnostmi půdy, a Ouhrov nerodí než voláky, pohůnky a vozky pro svůj dvůr.

V této úzkosti, v tomto odmlčení života bydlí jen vášeň a smrt.

Sedmkrát zdvihá se krajina pahorkem a toto pověřivé číslo v ní vládne. Kůň kráčí podle zmítající se oje, náprava vrzává a zlořečení znovu a znovu se vrací. Cíl je blízký, opakování a stejnost vlekou se po cestách.

Příliš se žvanilo o pastvinách a přepásaném rozsévači, nadarmo byla vyvyšována práce oráčova. Nikdo z nich nechodí po propastech, neosívá, neoře radlicí a dávno je zapomenuto názvosloví pitomých zpěváků. Běda, uvedli v přísloví zemědělského dělníka, dávajíce mu jmen páchnoucích dojetím.

Chlapi tohoto druhu práce jsou hrubí a sprostí, sverpí, zahálčiví i pracovití až do úpadu. Smilní a opíjejí se.

Paterou slupicí zrývá motorový pluh zemi a oráč netiskne již kleček. Srp a kosa jsou málem zapomenuty.

Čas léta roku 1913 se naplnil a doteky podzimu ohlašovaly vítr, jenž zavane po strništích, a chlad. Úroda kupila se ve stozích, den se krátil a milosrdná sobota, součet pracovních dní, měla se k žebráckým výplatám. Peníz mzdy je malý, avšak hospoda je nedaleko a není veliká.

Šafáři Sáček a Chot, dvě stvůry, jež zasluhují jakési soustrasti, zveličující svůj význam, s umouněnou knížkou a se zápisem konali úřad uprostřed vyzáblé smečky.

Nalezenec Řeka, hlupák pohrbený hanou a staletým pohrdáním, ten, jehož jméno je náhoda nebo báseň úřednická, sdělaná ponurým oslem, když pěstoun nalezencův chtěl ho pojmenovati na rozdíl od svého Františka, připražený Řeka stával se pánem počítaje pět zlatek. Když přijal peníz, jeho pohled se zavřel, aby procitl v novém světě.

„Jdi,“ řekl mu Hora, „co otálíš?“

Jakási lichá slova stoupala mu na jazyk, ale neodpověděl a jeho nenasytná myšlenka oddělila se od příliš zdlouhavé řeči. Obrátil se,

aby tím více překážel ostatním, a na témž místě, stavě dřeváky v sled Řekových nohou, stanul veliký muž.

Peníze tohoto dělníka nezněly, přepočítával je z pěsti na dlaň, nepouštěje jich z vysoka, a mumlal číslo za číslem. Jeho oči neměly třpytu večera, jenž v ně padal, a kdyby se byl obrátil k zámku nebo k nízkému hranolu hospody, na něž byla nasazena střecha nevhodně a úzce, nebyl by viděl ani věcí tak blízkých. Nechtěl a nemohl víc než setrvati ve svém počtu.

Jiný muž přicházel v soud peněz s chechtáním a čině veliké pohyby. Někdo se opřel o druhého, neznaje rozdíl mezi hodinou práce a výplaty. Ženy opilců se obracely v sloup a mezi dvojím úderem srdce již vyřkly nadávku.

Dva dědkové vyšli z hloučku a mimo kolny plné náradí a váhu brali se k vodní jímce, jež byla napajedlem dobytka.

Hora a Ber, dva vdovci, připomínající jako zeměplaz a troud rozdíl, jenž je mezi ošidným tvorem a ubohou a neživou věcí, pohybující se jen z vůle hravosti boží; Hora měl osinaté ruce spuštěny po bocích a vlekl nohu, na jejíž rány nebylo léku.

„Bezpečnost stáří, pojišťování a všechny nesmysly žvanilů,“ řekl, sám neodměřuje svých slov, „prodal bych za měřici žita, kterou by mi dali každého podzimu. Jaká jest jistota, již mi slibují? Chudoba znamená poslušnost a stáří není než očekávání.“

Ber odpovídal, tluka pěsti o dlaň: „Může být, že v papírech a v čtení, která pořídili na úradech, tvá nemoc je zaznamenána a ty snad budeš v suchu, neboť jsou špitály a stavení pro chudé, kde mimo trochu pořádku se nic nedělá.“

„Sedmkrát,“ řekl Hora, „sedmkrát jsem viděl tyto ústavy, a všichni lidé v nich měli pruhované kabátce, hole a jakési lístky. Když zazněl zvon prostřed domu, šli k jídlu, a opět čekali a opět jedli, když se ozvalo toto znamení.“

Rozmluva o naději nemocného vlekla se dlouho, až konečně Ber ji přeťal z vysoka jako muž, jenž řídí osudy těchto chudých, řka: „Unášej se, třes se na tu věc, všiváku, i kdybys tam vešel, vyhnali by tě pro tvůj hmyz a pro svrab, jenž tě pálí!“

Zatím přišel k oběma starcům skoták, a nemaje co říci, povzdychl a smrkal.

„Ach ano,“ pronesl, „dříve než se naděješ a snad již zítra přijdou deště. Jsem jist, že pohoda je u konce.“

Hora odpovídaje mu vzhlédl po dvoře, jenž pustl. Pět ženských vycházelo z vrat; táhla hodina sedmá. Zámek skryl v soumraku svoji ohyzdnost, cisterna a louže se třpytily a hovor ustával. Způsob, jakým se končily ouhrovské dny, byl tichý. Noc nezahazuje bolesti, ale tlumí její hlas.

Františku Horovi byla sedmdesát dvě léta a všechen ten čas žil na polích ouhrovských, v konírnách, chlévech a na prostranství dvora. Nemíval zálib ani hříchů příliš těžkých. Nebyl pytlákem ani zlodějem a nuda, jež byla jeho barvou, propůjčovala mu cenu, dokud byl zdrav.

Kdysi s křikem a výskáním zatkl si divokou kytku za klobouk a nikoliv méně podnapilý než ostatní šel k odvodům. Harmonika, sršící jako zvuková pochodeň, vedla je k okresnímu městu.

„Nevyptávej se,“ řekli Horovi, když zaváhal v své veselosti. „Nevyptávej se, ani se nestraš. Vojenská řeč je jasná a porozumíš jí. Po tři léta neuvidíš, Františku, dobytka, nuže zpívej a jdi vesele.“

Tři zastavení na cestě nazývaly se první, druhý a třetí rok služby. Na jeslích, jež hostinský ještě před svítáním vynesl před stavení, chřestila sprostá kytice, plná skla, padělaných okvětí a trav, jež obarvili jako pometlo ďáblovo. Selští koně žrali u žlabu, obracejíce krásnookou hlavu k Františkovi, neboť on, i v opilosti znaje své místo, stál blízko nich. Odpráhl postraňky, a зробiv kličky, pár od páru přehazoval je přes boky opratníků. Popotahoval kožichy a činil mezi nimi pořádek.

Selští hezouni, dříve než se shrbí pod vojenskou míru, sedívají v nálevně a pijí z plna hrdla. Tehdy šla láhev od úst k ústům a korbel se nahýbal jako rameno vah, když na miskou je vržen měsíc, zatímco druhá nese maličký peníz dělníkův. Ráz naráz, jako kladivo v kovadlinu, udeřilo opilství v dubový stůl.

Hurá! každé kapky je mi líto, pij, vychlastlajtnante, až ti za ušima praskne. Tahej špagát! Otevři klapku v hrdle, chlastej! Kdo pil, umřel, kdo nepil, taky. Zatrub na ten máz! Což nemá opilý v hlavě svíci? Nuže, utecte, kdo je napasen, ať ji nezhasíte.

„Hej,“ zařval starý žráč, udeřiv pěstí do okenního rámu, „Františku, nezhltni to nebe, vejdi, pij a nes tu kapku až před komisi. Zchlastej se nadranc, ožer se za cizí!“

Hora zdvihl sklenici plnou kořalky a neváhal, neboť tato chvíle znamenala snad veliké jméno a podiv na ouhrovském dvoře.

Na povrchu skleněného válce zaleskl se obrázek síně, šenkýřské štetky a postavy starostovy, jež se dloužila na úkor svého břicha. Hora pil a obrazu i kořalky ubývalo, až prázdná sklenice přikryla nos pijákův, jako poklop zahradníkův kryje klíček chřestu.

Když byl čas jíti, rekruti vyšli a sedláci, dopivše svůj korbel, zapřahli koně. Nespěchali, a přece dojeli dříve, než pěší stihli hradecké předměstí. Avšak František Hora nadarmo vstával. Dovrávorál k topolu, jenž stál na okraji silnice, a tu se zapotácel a spadl z náspu. Obecní strážník, jenž doslova měl býti strážným andělem chudákovým, vzbouřil se, a zasadiv svému člověku dobrou ránu, přivodil ulehčení jeho žaludku. František obrátil naruby svou útrobu, aniž při tom zachoval čistotu a ticho.

Tato příhoda končila trestem, nicméně je nejslavnější ze všech skutků koňákových, jenž pro své neduhy nemohl se státi ani vojákem. Od prahu dětství, až od hranice paměti, nic, žádná chvíle nebyla větší, neboť byl tak opilý, že moře světa sahalo mu po kolena. Nikdo nepozře jezera kořalek, jež tehdy pohltil, neboť časem věc roste a vzpomínáním přibývá.

Ženitba koňáková byla jednoduchá a rázná. Asi před čtyřicíti lety, v zimě či v létě, za jednoho dávno zapomenutého dne přišla do ouhrovského dvora děvečka, již správce najal, aby krmila a poklízela dobytek. Tehdy stála Františkova palanda v západním úhlu stáje, v koutě, kde visel pavouk a hnízdily vlaštovky. Příchozí nebyla ovšem krásná a její zelená a rozbitá sukně ji nezdobila.

Šafář, otevřev řezárnu, ukázal holí na otep slámy, řka: „Zde je tvé lože.“ Avšak když odešel, vzala je a vnesla do konírny.

„Jsem zde a zůstanu zde,“ pravila, „kdybys v noci mrzl, přijď ke mně. Mám chválabohu všeho dost.“

Když zhasla lampu, František neváhal, a čině ve tmách děsně posuňky, hledal ji, tápaje rozechvěnou rukou po vlhkostech zdí. Vešel k ní a sbydlili za frkání koní.

„Jmenuji se Anna,“ pravila, a František odpovídaje jí, řekl: „Koupím ti šátek plný květů, kolem něhož jsou trásně jako prsty na konci rukou.“

Za pět měsíců krmička otěhotněla a ženské se smály: „Hrome, kdopak ti udělal sámek, že se tvá zelená sukne tak krátí?“

„Zajisté,“ odpovídala, „vzali jsme věc od základu.“ No, zvečera kratičko potrvá pláč, ale brzy se vrátí veselost.

František Hora i tehdy byl tichý. Tři měsíce schovával po zlatníku, a maje peníz svázaný ve strakatém šátku, vydal se na cestu k smrdovskému knězi.

„Jsme dva,“ pravil, vcházeje k faráři, „kteří chceme vstoupiti ve stav manželský, – já, čeledín Hora, a Anna Myslbeková.“

„Dobrá,“ odpověděl selský kněz, „kde je nevěsta?“ „Je těhotná,“ pravil čeledín, rozhlížeje se, jako by ji hledal. Fara se nezatrásla a kněz se nepokřižoval. „Vejdi,“ řekl a otevřel hrubou rukou. „V této knize jsou napomínání, rady a kázání manželská. Přijď opět a přiveď Annu, budu je čísti, abyste je znali.“

Pětkrát slyšeli kněze mluvit jazykem knih, aniž rozuměli jinému než podobenství o zrně hořčičném, vypravování příhod marnotratného syna, jehož litovali, a řečem o zázracích, žel, příliš božských. Kněz sám nemohl tvrditi, že tyto věci souvisejí s potřebou sňatku.

Annina života přibývalo neúměrně s poznáním náboženským, a vraceli se z těchto hodiněk podobní lidem, jimž jako žákům jest jednati s velebným tlachalem, zatímco se kupí práce.

Tříkráte spadlo jméno Františkovo z kazatelny, tříkráte bylo oznámeno láskám náboženské obce, a nikdo neděl ani slova, neboť zbytečnost obřadu byla nepochybná.

Když nadešel den svatby, František poklidil koně a vešel do kravína, řka: „Jsem hotov.“

Bylo mu jen maličko pomoci Anně, jež se již opožd'ovala v své práci, a vyšli.

Před Smrdovem František sňal z ramene uzel, zchystaný již včera, obuli střevíce, ženich si připjal límec a Anna, vzavši si šátek, shodila z ramen svou sukni. Vešli do zevlujícího kostela a obcovali službám božím mdle a s pokorou, již církve vykládají za ctnost. Konečně poklekli a viděli kněze říkati slova.

Pokud obřad může býti slavný, tato svatba jím byla. Prostory chrámu naplnily se řečí až po klenbu a žebrovní, pomalované hvězdami. Kněz se obrátil od oltáře, jako se obrací žnec k lánu, a Anna s Františkem pronesli: „Beru si tě bez přinucení a z dobré vůle.“

Vraceli se opět bosky a bosky robotovali až do porodu.

Ženatí dělníci měli bydleti v světnicích dlouhého baráku, krytého šindelem. Jedenáct a opět jedenáct dveří otvíralo se na stranu silniční a na stranu nádvoří, avšak obydlí obou šafářů byla v čele a u vrat. Úzké chodby, zakončené komorami, vedly do dvojího příbytku a každá jizba měla jediné okno. František, chodě od jednoho k druhému, nahlížel do vnitřku dutých hranolů. Vlhkost a krajkoví dešťů, zatékajících již vetchou střechou, všude stejně poskvřňovaly zdi. Zčernalý kout označoval místo, kde stávala kamna, a jinde vyvrácená dlaždice a odtržené prkno otvíraly díry, v nichž pískala krysa. František neměl ani stolu, a tak, uváživ svou chudobu, nevzal světnice, již mu nabízeli.

„Dáme Potměšilovi každý po jednom zlatém, aby nám dovolili vařit v svých hrncích. Dva zlaté není málo a Potměšil je přijme s radostí, protože jest opilec a protože nic nemá.“

Stalo se, jak byl řekl. Zrobili slamníky z pytlů a houní, a nacpavše je, horempádem nesli své dílo do nového bytu.

Šest dní se snaželi, šest nocí Horovi spali na svém a byl mír. Avšak záhy potom počaly sváry, a tu Potměšil, téměř střízlivý, vzal křidu a kreslil hranici mezi okrskem Horovým a svým. Odděliv pravoúhlý trojúhelník, jehož přepona směřovala od kamen do středu dveří, řekl:

„Tato část je tvůj dům.“

„Ano,“ odpověděl František, „je to méně, než jsem koupil, ale nebudu se přiti.“

Zatím se naplňoval čas těhotné a všem bylo mysliti na blížící se porod. Potměšilova roztrhla cíchu, aby nadělala plen, zuříc, že je nucena takto mrhati svými statky.

V pátek kolem sedmé hodiny večerní Anna Myslbeková pocítila bolesti, jež se opakovaly v obdobích již krátkých, a vědouc, že nastává její chvíle, vstala k odchodu. Otep slámy zůstala ležeti uprostřed chléva.

„Nejsem hotova s prací,“ pravila ženským, „a již mi nastává noc. Jděte říci Františkovi, aby přivedl bábu.“

Vykonaly tento rozkaz a František spěchal.

Přešedši dvůr, Anna otevřela světnici Potměšilovu a padla do svého kouta. Čas kmital kráčeje a navraceje se. Hlas bolesti se zesiloval a hlomoznost chvíle rostla výš a výše jako kouř hranice a volání nemocnic.

Bába, jež byla i ošetřovatelkou nemocných, i myčkou mrtvol, věhlasná pomocnice smrti i života, jenž se rodí, zchystala vše pro lázeň novorozenému, neboť usoudila, že se narodí Anně chlapec. Potměšilova vytáhla z bedny prostěradlo, a jakkoliv ještě nenastal soumrak, zažehla lampu. Hovořily vespolek a čas míjel rodiččin kout.

Bila jedenáctá a František se vrátil otáze se, co jest.

„Nic,“ odpověděly, „jdi do stáje a spěte, ty i Potměšil.“

Kolem páté hodiny ranní počalo druhé a vlastní dějství porodu.

„Ničeho se, Anno, neboj!“ pravila bába, „půjde to dobře,“ avšak ustala v řeči a zděsila se, hmatajíc čtyři prsty dětské ručičky, jež vyhrězla.

„Tato nepravidelnost znamená příčnou polohu a neštěstí. Jděte, zapráhněte koně a odvezte ji do hradeckého špitálu.“

Venku den již započal. Skotáci vstali a měli se k robotnickým činům. „Pah,“ pravili v odpověď Františkovi, „nač tolik poplachu, což nerodí každá žena s bolestí?“

František nemohl vnést svůj strach do světnice správcovy a řváti spáči do uší. Bylo příliš záhy. Vrátil se a čekali dvě hodiny, aniž se něco stalo. Bolesti se již nedostavovaly a matka podřimovala. Něco z klidu a odpočinutí smrti vešlo do příbytku a uprostřed hlasů rána stalo se ticho. Bila sedmá, když Anna v úzkostech pohnula rukou.

Smrt dělníků duní ranami a vyzvání kosou. Nikdy nevešla do ouhrovského dvora tak zvolna a tiše, avšak již ji poznávali. Jde, blíží se, dští a sněží zapomenutím.

František vyběhl strojiti koně a v malé chvíli stál vůz před barákem. Bába naposledy přiložila k Annině vzdutému břichu svou skrář, naslouchajíc plodovým ozvám s divou a marnou radostí.

„Žije,“ zvolala, „jeďte co nejrychleji!“

Zdvihli Annino tělo a vložili je do vozu. František strhl koně na cestu a vůz se hnal bez zastavení až k vesnici Trnové, kde bydlil lékař.

V hlubinách mužova strachu vstávala nová naděje.

„Stůj,“ vykřikl, a dříve než vůz dojel, vrhl se k zvonku.

„Vraťte se domů, jest mrtva déle než hodinu,“ pravil lékař.

Avšak František koní neobrátil. Poslouchal rachot vozu, dusot kopyt a zvuky podkovy. Bylo mu vnést pláč na polní cestu a nařikati samu nad mrtvolami. Koně beze spěchu došli před hospitál, a František slyšel totéž ujišťování: Je mrtva.

Tato šílená jistota činila ho tupým. Čekal bez pohnutí a mlčky, zatímco Anna ležela v ústavní márnici.

Druhého dne byla vykonána pitva. Při otevření břicha od dělohy až k játrům prosvítala sraženina krevní, krytá podbřišnicí. Po zdvižení těchto hmot objevila se ručička plodu, ovinutá pupečníkem. Ze zevních rodidel vytékalo něco krve. Děloha zela hrozným otvorem a odtud vystupovalo lůžko s blanami. Tělo

dělohy bylo prázdné. Plod vězel z největší části v hrdle v jednoduché prvé řitní poloze, asi tak, že hlava plodu ležela mezi oběma nožkami a levou ručičkou. Pravice, vtlačená nazad ke křížové kosti, byla červená a zpuchlá.

Obducent uvedl v posudku, že příčinou smrti byl břišní šok, zaviněný neúplným roztržením dělohy.

František Hora se vrátil druhého dne, a zanechav koně uprostřed dvora, spěchal prodávati všecko, co měl. Stržil pět zlatých a pět zlatých bylo mu vyplaceno jako záloha na mzdu. Za tyto peníze pohřbil Annu Myslbekovou do hrobu chudých.

Od těch dob žil Hora třicet let až ke dni, jenž zahřměl novou ranou. Hlad a nasycení, práce a odpočinutí, lež a pravda, to vše se střídalo ve sledu dní, a František nepostihoval rozdílů. Jezdil s koňmi, dřímál a stárl.

Když už Hora zeslábl a sešel, mladý kůň ho udeřil hřebem podkovy do kolenního kloubu. Byli na lesní práci: sněžilo, nastával večer a dělníci již odešli. Hora nenaříkal. Ulomiv větev a зробiv si berlu, dovlekl se ke kmenům složeným na nápravách. Vstával a opět padal, necítě ani valně bolesti, konečně seděl bokem na kulatině a nestaraje se o divoké koně, kam půjdou, zapráskal bičem. Zvířata zkrotla a brala se krokem až do ouhrovských vrat. Odtud byl Hora mrzákem a jeho rány se nezavíraly. Nemohl jíti podle koní, nemohl se vzepřítí o lopatu, nemohl vznéstí snopu na podávkách. Stal se krmičem a očekával smrt.

Před mnoha lety, dříve než poznal Annu Myslbekovou, vezl František do Hradce dar, ježž velký statkář z Ouhrova poslal městským chudým.

Baronova dobročinnost byla velikolepá. Dvorští chudáci byli by sežrali za jedinou chvíli víc, než rozdál za rok, neboť po devět pokolení lačněli na tomto statku. Mohl pro ně strojiti hostiny každého dne, aniž dával víc, než jim patřilo, a čekal díků. Platiti dobrou mzdu znamená ještě dobrý obchod, avšak baron Danowitz byl v těchto věcech skrblík, jako se sluší na šlechtice. Dřel své nádeníky, podporuje poblbené umění, otčinu, herny, děvky a čas od

času hradecký chudobinec. V době vánoční dával dva pytle brambor, něco mléka, mouky i ovoce, a Hora alejí plesání a díkyčinění vezl je do chudobince. Dar rostl chystáním a cestou. Posuněk tak obširný byl viděn ze všech stran.

Pokud byl vozkou, Hora sedmkrát vykonal tuto cestu. Jel čtyři hodiny, ohlížeje se po nákladu, a když konečně stanul před ústavním vchodem, skládal milosrdenství baronovo, necítě, že je lehké.

Chudobinec se mu sedmkrát líbil. Ti, kdož byli uvnitř, měli pláště zhotoveny z látky daleko lepší, než je kanafas a cajk. Nasyceni a v zahálce po dlouhé hodiny mohli si vypravovati na suchých chodbách, kryti před sněhy a zimou. Jejich světnice byly vysoké a plné lůžek. Na stěně visel kříž na znamení míru a zvon, nikoliv poplašný, zval k jídlu:

„Jděte a jezte, polévka je na stole! — Lože jsou připravena pro spánek, můžete ulehnouti!“

Poznav tento dům, Hora nemohl si přát nic více a nic vroucněji než v něm přebývati. Obléci pruhovaný kabát a jísti z mísy oukropu, jež bude plná po všechny časy.

Za dlouhé vozby, ve chvílích ticha a pokoje, toto vidění a tato žádost se vracely na Františkovu mysl. Večer, když rozmlouvali s Běrem, toužení Horovo znovu se pohnulo a starý dělník byl smuten.

„Na všechno jsem zapomněl,“ děl, uléhaje na tutéž palandu, kde kdysi spával s Annou, „a všechno mne přešlo.“ Z druhého kouta odpovědělo mu dítě.

Usínaje slyšel veliký zvon, jenž visí pod křížem a vyzvání k jídlu. Proti oknu zdvihl se ušatý stín koně, stáj tichla a dvůr usínal.

Rybniční pytláci leželi u svých vod, naslouchajíce, kdy se ozve zapísknutí, jež znamená konec obchůzky hlídačovy a čas, aby vrhli svůj čeřen. Malí zloději v úzkostech, jež jim zastavovaly srdce, dřepěli u lánů směsky, rvouce několik hrstí. Pokud je slovo hřích černé, bělelo, neboť žádná řeč není tak zarputile oddána nepravosti, aby je nad nimi vyřkla temně.